

i volio čovjeka koji se zvao Džemal Bijedić i imao ženu Razu” (Politika, 21. januar 1977.)

Knjiga *Džemal Bijedić – politička biografija* predstavlja korak naprijed u razumijevanju Bijedićevog političkog djelovanja. S obzirom da je Bijedić bio politički aktivan u dužem vremenskom periodu u kojem su se desili brojni događaji, to otvara jedan širi spektar pitanja te zbog toga ova knjiga može poslužiti svima onima koji se žele baviti ovom ili sličnom historiografskom tematikom. Knjiga je popraćena velikim brojem fotografija koje predstavljaju odraz jednog vremena i približavaju nam period političkih aktivnosti Džemala Bijedića. Potrebno je da se sjećanje na Bijedića očuva kroz pisanje o njemu kako bi se sve više isticala važnost njegovog političkog djelovanja ali i ukazalo na činjenicu da je Bosna i Hercegovina nekada imala skromnog i poštenog političara u samom jugoslavenskom vrhu, koji je prije svega bio veliki čovjek.

SAIMA LOJIĆ

Iva Lučić, *In Namen der Nation. Der politische Aufwertungsprozess der Muslime im sozialistischen Jugoslawien (1956-1971)*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 2016, 335 str.

Iako postoji obimna literatura o nacionalnom identitetu Bošnjaka, ovo pitanje još uvijek budi interesovanja u naučnim krugovima, ali i opće društvene zajednice. Knjiga Ive Lučić, *In Namen der Nation. Der politische Aufwertungsprozess der Muslime im sozialistischen Jugoslawien (1956-1971)*, predstavlja značajan pregled događaja i procesa

koji su doveli do političkog priznanja nacionalnog identiteta bosanskohercegovačkih muslimana u socijalističkoj Jugoslaviji. Autorica je kao glavni cilj svoga rada postavila rekonstrukciju i analizu procesa priznavanja nacionalnog identiteta Muslimana kroz Savez komunista. Ključna pitanja na koja je autorica tražila odgovore bila su zašto i kako je bosanskohercegovačka i savezna partijska elita napravila zaokret u svom odnosu prema nacionalnom identitetu Muslimana, koji su bili motivi takve promjene stava i kako je došlo do širokog konsenzusa republičkih i saveznih partijskih organa. Knjiga je podijeljena u 9 poglavlja, uključujući uvod i zaključak, pored kojih sadrži još i sažetak, popis skraćénica, izvora i literature i popis historijskih aktera.

U uvodnom poglavlju autorica najprije pojašnjava nastajanje Bosne i Hercegovine kao ravnopravne republike unutar jugoslavenske državne zajednice, a zatim i problematiku priznanja bosanskohercegovačkih muslimana kao nacije. Kroz mogućnosti izjašnjavanja tokom popisa stanovništva iz 1948. i 1953. godine autorica je nastojala pokazati kako se od nacionalno neopredijeljenih Muslimana očekivalo da se priklone ideji srpstva ili hrvatstva. U istom poglavlju predstavljena su najznačajnija historiografska i druga djela koja su se bavila ovom tematikom, zatim teoretski okviri istraživanja i ciljevi rada. Drugo poglavlje predstavlja jedan kraći osvrt na razvoj nacionalne politike i federalizma u socijalističkoj Jugoslaviji od 1945. do 1956. godine. U ovom poglavlju autorica vrlo sažeto objašnjava osnove nacionalne politike i federalizma Komunističke partije Jugoslavije neposredno nakon osnivanja nove države. Kao presudan trenutak koji je doveo do redefiniranja kompletne politike socijalističke Jugoslavije istaknut je sukob Staljin-Tito,

koji je podstakao jugoslavneske političare da se pod sloganom “demokratizacije, decentralizacije i debirokratizacije” upute u stvaranje uslova za izgradnju socijalističkog društva. Autorica daje svoj osvrt na samoupravljanje i socijalističko jugoslavenstvo koje je kao nenacionalna kategorija ponuđeno na popisu stanovništva 1953. godine i najveću primjenu imalo upravo među bosanskohercegovačkim muslimanima.

U trećem poglavlju knjige predstavljen je period od 1956. do 1960. godine koji je obilježen pokušajima bosanskohercegovačkog partijskog rukovodstva da privuče pažnju saveznih organa za ovu temu, ali i pokretanje pitanja “međunacionalnih odnosa” u SR BiH. Ovi odnosi u Bosni i Hercegovini svoj su utjecaj imali i na obrazovanje bosanskohercegovačke omladine u smislu da se u pojednim regijama Bosne i Hercegovine maternji jezik učenika, suprotno Novosadskom dogovoru, označavao kao isključivo srpski ili hrvatski jezik. U ovom poglavlju autorica posvećuje pažnju i III Kongresu Saveza komunista Bosne i Hercegovine održanom u martu 1959. godine kada se po prvi put javno, uz negodovanje i odbacivanje, tematizira nacionalno opredjeljenje “Musliman”. Kada je već jednom otvorena, ovu temu nije bilo moguće ukloniti sa dnevnog reda, a vrlo brzo se jedan govor Josipa Broza Tita, pogrešno protumačen, uzeo kao glavni argument za borbu do političkog priznanja.

Četvrto poglavlje govori o uvođenju kategorije “Musliman u etničkom smislu” prilikom trećeg popisa stanovništva 1961. godine. U dosadašnjoj literaturi nedovoljno pažnje posvećeno je pitanju kako je uopće došlo do uvođenja ove kategorije pa se autorica nešto više posvetila tom problemu. U ovom poglavlju predstavljeni su i rezultati popisa i utjecaj koji je na njega imalo uvođenje

pomenute kategorije. Uvođenje kategorije “Musliman u etničkom smislu” tokom popisa stanovništva 1961. godine imalo je svoj utjecaj i na historiografiju tog vremena koja postaje značajan faktor u političkom životu. Odnos historiografije i politike, o kojem autorica govori na kraju ovog poglavlja, proteže se kroz cijelu studiju.

U petom poglavlju predstavljen je cjelokupan jugoslavenski kontekst koji je prema mišljenju autorice ključan za razumijevanje novina u jugoslavenskoj politici početkom 1960-ih godina. Savezni jugoslavenski kontekst bio je duboko obilježen ekonomskim nepogodnostima koje se pojavljuju već početkom 1960-ih kao i napetostima između centralista i decentralista koje su postajale sve izraženije. U ovom dijelu studije traga se za odgovorima o značaju saveznog konteksta za nacionalno priznanje Muslimana, a on se tumači kao suštinski pokretač političkih rasprava vođenih u bosanskohercegovačkom partijskom vrhu. Debate vođene oko izmjene Ustava obilježene su postojanjem dva rješenja koja su trebala biti potencijalni nosioci političkog subjektiviteta Muslimana: jugoslavenski identitet – koji prevazilazi Muslimane i predstavlja obilježje svih građana – i muslimanski identitet koji je stavljen pred razne afirmacijske i negacijske argumente.

U šestom poglavlju ove knjige većim dijelom je predstavljen tok i značaj VIII kongresa Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) kao jednog od najznačajnijih partijskih kongresa. Na samom kongresu decentralističke opcije unutar SKJ odnijele su značajnu političku pobjedu koja je ozbiljno utjecala na partijsku politiku i ustroj federacije. Za nacionalno pitanje Muslimana i međunacionalnih odnosa u cjelini ovaj kongres je značajan jer je o tome po prvi put govorio Josip Broz Tito u svom referatu, te na taj način ovom

pitanju dao mnogo veći značaj. U kontekstu VIII kongresa odvijale su se i mnoge unutarpartijske debate o statusu Muslimana, o posebnoj muslimanskoj kulturi, koja je još uvijek osporavana, i o muslimanskoj naciji. Autorica poglavlje završava sa kritičkim osvrtom na akademske debate muslimanskih intelektualaca, politologa Atifa Purivatre i pravnika Hamdije Ćemerlića, u kojima su analizirana nacionalna osjećanja Muslimana i njihovo nacionalno opredjeljenje.

Sedmo poglavlje, koje obuhvata period od 1965. do 1969. godine, posvećeno je konsolidaciji bosanskohercegovačkog republičkog statusa i konačnom priznanju Muslimana kao jednog samostalnog naroda i nacije. Pobjeda liberalnije struje unutar SKJ tokom VIII kongresa omogućila je stvaranje jednog afirmativnog konsenzusa na republičkom nivou po pitanju priznanja nacionalnosti Muslimanima, objavljenog 1968. godine. Političkim zaključcima CK SKBiH sa XVII i XX sjednice uslijedila je naučna legitimizacija, gdje je historiografija imala ključnu ulogu. Pisani su tekstovi o historiji Muslimana i organizovan niz naučnih konferencija koje su pored dokazivanja stvarne postojanosti muslimanske nacije imale za cilj predstaviti i državnost republike kroz historijsku retrospektivu.

Osmo poglavlje oslikava političke debate vođene neposredno pred popis stanovništva 1971. godine koje su imale za cilj donošenje konsenzusa na saveznom nivou po pitanju nacionalnog priznanja Muslimana, onako kako se to već desilo na republičkom nivou. Stečeno priznanje trebalo se i statistički potvrditi stoga je započeo proces mobilizacije stanovništva koji se odvijao u lokalnim zajednicama pomoću intelektualaca koji su kroz svoje javne istupe služili kao mobilizatori. Značajan faktor pri mobilizaciji

stanovništva imala je i Islamska zajednica, a konačan rezultat ovakvog djelovanja bilo je drastično smanjenje Jugoslavena u korist novoponuđene kategorije Muslimana na popisu 1971. godine s čijom analizom rezultata i završava ovo poglavlje.

U posljednjem poglavlju djela predstavljani su rezultati istraživanja. Autorica je najprije prikazala rezime priznanja muslimanske nacije, a zatim se osvrnula i na druga pitanja koja su se prožimala cijelim radom poput političkih prilika i konteksta u kojem se odvijala politička borba, procesa izgradnje državnosti u federalnom kontekstu, uloge jugoslavenstva, uloge intelektualaca i nacionalne politike u socijalističkoj Jugoslaviji. Na kraju, treba reći kako je ovo djelo doprinosi historiografskom tumačenju procesa nastanka muslimanske nacije, ali da se i ono treba dalje kritički preispitivati i nadopunjavati.

AJDIN MUHEDINOVIĆ